

40 | PIUS II (Aeneas Silvius Piccolomini),
De duobus amantibus Euryalo et Lucretia.
[Keulen: Ulrich Zell, ca. 1467–70]

4°: 38 p. Negentiende-eeuwse kalfsledeeren band, platten met vergulde randornamenten en verguld centraal wapenschild, vergulde rug op zes ribben, vergulde randen, marmeren schutbladen, rode sneden, gerubriceerd exemplaar. Herkomst: G. de Petra (vijftiende-zestiende eeuw), Gottignies (1749), Generaal Bernard Eugène Antoine Rottiers (1771–1858), Jean-Baptiste-Théodore de Jonghe (1801–1860).

Inc. A 29

€

De duobus amantibus Euryalo et Lucretia, geschreven in 1444, is een humanistisch geïnspireerde gewaagde novelle van de hand van Aeneas Silvius Piccolomini (1406–1464), die in 1458 paus werd als Pius II. Daarin vertelt hij hoe, tijdens een verblijf van keizer Sigismund van Luxemburg (1368–1437) in Siena – waar Aeneas Piccolomini geboren werd – een edelman uit de omgeving van de keizer, Euryalus genaamd, stapelverliefd werd op de echtgenote van een aristocraat uit Siena, dame Lucretia, die heel snel voor zijn charmes viel. Na tal van avonturen slaagt Euryalus er uiteindelijk in om, vermomd als kamerheer, toegang te krijgen tot de kamer van Lucretia, waarbij hij weet te ontsnappen aan de waakzaamheid van Agamemnon, de broer van haar man. De scène van het overspel vormt de climax van het verhaal. De daaropvolgende scheiding van de twee geliefden kondigt de tragische ontknopning van het boek aan. Lucretia bezwijkt immers aan haar verdriet wanneer Euryalus terugkeert naar zijn verre gebieden. Met dit fictieve verhaal wenste Aeneas Piccolomini de liefde te bezingen van Caspar Schlick (1396–1449), kanselier van keizer Frederik III (1440–1493), met wie hij een hartelijke relatie onderhield toen hij aan het hof van de keizer verbleef. De tekst, die schatplichtig is aan vele klassieke voorbeelden, was op grote schaal verspreid binnen de humanistische gemeenschap, maar dit belette de auteur niet de tekst te veroordelen en af te wijzen nadat hij paus was geworden.

De editie die we hier voorstellen, wordt toegeschreven aan de eerste Keulse drukker, Ulrich Zell, die zijn drukkerij in 1464 opende. Het ontbreken van een colofon achterin het boek belet ons de verschijningsdatum met zekerheid te bepalen. Dankzij de analyse van de gebruikte letters gaan we er echter van uit dat deze

editie tussen 1467 en 1470 zou zijn verschenen en dat het dus om de editio princeps van dit werk gaat. *De duobus amantibus* kende in de vijftiende eeuw veel succes en we tellen voor deze periode niet minder dan ongeveer vijftig verschillende edities. Daarvan bezit de Koninklijke Bibliotheek van België er slechts vier, waaronder die, welke Jan van Westfalen en Dirk Martens in 1473 drukten te Aalst, één van de eerste teksten die in België met behulp van losse letters werd gereproduceerd. Het hier getoonde exemplaar kwam in 1860 terecht in de verzamelingen van onze instelling, die het voor 26 frank en 40 centiemen kocht op de veiling van de bibliotheek van De Jonghe.

Tot slot vestigen we de aandacht op een vrij opmerkelijke handgeschreven aantekening die een lezer op het einde van de zestiende eeuw heeft achtergelaten in de rand van folio 5 recto en die vrij goed illustreert hoe de betrokkene zijn boek gebruikte. Terwijl deze lezer zeker be-

langstelling toonde voor het verhaal dat in het boek werd verteld, had hij ook oog voor het filologische aspect. In de tekst onderstreepte hij immers de uitdrukking '*cornutum quam si cervum redderet*', die hij vervolgens in de rand in het Frans vertaalde: '*porter les cornes*' (hoorndrager zijn). Zo volgde hij de aanbevelingen van de humanisten, die hun tijdgenoten ertoe aanzetten om hun boeken van aantekeningen te voorzien. Deze aantekeningen hadden niet alleen tot doel de lezer te helpen de inhoud van de tekst gemakkelijker te assimileren en tegelijk te structureren, maar ook – en vooral – voorbeelden van literaire expressie te vinden met retorische bedoelingen. Hier laat het zich gemakkelijk raden dat de lezer verleid werd door de lichte toon van de uitdrukking die hij heeft onderstreept. € RA

LITERATUUR

Polain 1932–1978, nr. 3155. Geldner 1968. Worstbrock 1989. Chatelain 1999, p. 26–36.

